

Binnen de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap hebben enkele fracties de behoefte om vragen en opmerkingen voor te leggen over de brief van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap d.d. 17 maart 2020 inzake COVID-19 aanpak MBO en de brieven van de Minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media inzake maatregelen examens voortgezet onderwijs vanwege het coronavirus d.d. 17 maart 2020 (Kamerstuk 31 289, nr. 415), inzake eindtoets 2020 d.d. 18 maart 2020 en inzake gewijzigde aanpak eindexamens vanwege het coronavirus d.d. 24 maart 2020 (Kamerstuk 31 289, nr. 416).

De voorzitter van de commissie,
Tellegen

De adjunct-griffier van de commissie,
Verouden

Inhoud	blz.
I Vragen en opmerkingen uit de fracties	2
• Inbreng van de leden van de VVD-fractie	2
• Inbreng van de leden van de PVV-fractie	2
• Inbreng van de leden van de CDA- fractie	3
• Inbreng van de leden van de D66-fractie	7
• Inbreng van de leden van de GroenLinks-fractie	9
• Inbreng van de leden van de SP-fractie	12
• Inbreng van de leden van de PvdA-fractie	14
• Inbreng van de leden van de ChristenUnie-fractie	17
• Inbreng van de leden van de PvdD-fractie	18
• Inbreng van de leden van de 50PLUS-fractie	19
• Inbreng van de leden van de SGP-fractie	20
II Reactie van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de Minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media	 20

I Vragen en opmerkingen uit de fracties

Inbreng van de leden van de VVD-fractie

De leden van de VVD-fractie hebben kennisgenomen van de brieven van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media inzake coronamaatregelen met betrekking tot examens in het vo¹, mbo² en eindtoets baso³ en hebben hierover nog enkele vragen.

Deze leden merken dat er nog veel vragen leven bij scholen, leerlingen en ouders over de afname van het schoolexamen. Deze leden begrijpen ook dat het ministerie momenteel hard aan de slag is om deze antwoorden te kunnen leveren. De leden vragen of het mogelijk is om een tijdlijn te schetsen wanneer we welke informatie mogen verwachten als het gaat om verdere invulling van de schoolexamens, een update over wanneer er meer bekend wordt gemaakt over de termijn waarop scholen gesloten blijven en de termijn waar we resultaten kunnen verwachten van het aanstaande RIVM⁴-onderzoek onder jongeren in Noord-Brabant.

Mbo-studenten, eindexamenleerlingen, scholen en ouders zitten nog met veel vragen zo merken deze leden. Waar kunnen eindexamenleerlingen het beste terecht met deze vragen, als het bijvoorbeeld gaat over de komende schoolexamens? Waar kunnen scholen extra informatie krijgen over de manier waarop zij het beste de schoolexamens kunnen inrichten? Waar kunnen mbo-studenten terecht met hun vragen over onder andere het behalen van hun diploma, zo vragen deze leden.

Inbreng van de leden van de PVV-fractie

De leden van de PVV-fractie hebben kennisgenomen van de brieven over de maatregelen in het onderwijs vanwege het coronavirus. Zij willen graag hun grote waardering uitspreken voor al die inspanningen die er in het onderwijs zijn geweest om in deze moeilijke tijd toch onderwijs aan te kunnen bieden. Ook hebben de leden grote zorgen ten aanzien van het

¹ vo: Voortgezet onderwijs

² mbo: Middelbaar beroepsonderwijs

³ baso: basisonderwijs

⁴ RIVM: Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu

toch door laten gaan van de schoolexamens in het voortgezet onderwijs en (praktijk)examens in middelbaar beroepsonderwijs. Allereerst hebben deze leden vragen over het laten plaatsvinden van de schoolexamens in het voortgezet onderwijs. Zij begrijpen dat het uiterst wenselijk is dat deze toch doorgang krijgen, maar dat de huidige situatie het simpelweg niet mogelijk maakt dat het schoolexamen op ordentelijke wijze kan plaatsvinden. Daarbij vinden de leden het in een schril contrast staan met de eindtoets in het primair onderwijs die wel is geschrapt en alle tentamens in het hoger onderwijs die eveneens geen doorgang zullen vinden. Deze leden vragen waar deze discrepantie in de besluitvorming op gebaseerd is en zij vragen of de regering de zorgen van deze leden deelt ten aanzien van de problemen die hiermee gepaard gaan voor ouders en leerlingen. Ook vragen deze leden hoe deze beslissing tot stand is gekomen om de schoolexamens voor het voortgezet onderwijs toch door te laten gaan, terwijl in andere Europese landen er juist wel voor gekozen is om de schoolexamens geen doorgang te laten vinden.

Tevens vragen voornoemde leden waarom er niet voor gekozen is om de schoolexamens in ieder geval uit te stellen tot juli en de zomervakantie te gebruiken om in alle rust de examens af te handelen. Dit scenario zou tijd kopen; bovendien is er tegen die tijd meer duidelijkheid over het verloop van de pandemie. Dit zou scholen, ouders en leerlingen de mogelijkheid geven om naar een mogelijk werkbare oplossing te streven die dan tegelijkertijd zou kunnen rekenen op meer begrip dan nu het geval lijkt te zijn.

Deelt het kabinet de opvatting van deze leden dat het uitreiken van diploma's zonder dat er examen gedaan is, niet uitgesloten zou moeten worden op het moment dat ook bovengenoemd scenario niet werkt door het verloop van de coronacrisis? De uitzonderlijke situatie omtrent de coronacrisis vraagt nou eenmaal om uitzonderlijke maatregelen en oplossingen.

Inbreng van de leden van de CDA-fractie

De leden van de CDA-fractie willen via deze weg hun grote waardering uitspreken voor alle mensen in het onderwijs, van docenten tot ondersteuners en van directeuren en rectoren tot conciërges die in deze moeilijke en ongekende tijden hun uiterste best doen om voor alle kinderen in Nederland zo goed mogelijk onderwijs vorm te geven. In zeer korte tijd is het de scholen gelukt om op een goede manier een vorm van afstandsonderwijs in te richten voor al hun leerlingen en studenten en dat is een groot compliment waard.

Deze leden steunen het besluit van de Minister om de eindtoets baso niet door te laten gaan vanwege de prioriteit die in deze uitzonderlijke tijden aan het vormgeven van het afstandsonderwijs en de opvang van kinderen van ouders met vitale beroepen wordt gegeven. Deze leden lezen dat komend schooljaar wordt gekeken of alle kinderen op de goede plek in het voortgezet onderwijs zijn terecht gekomen en dat de Minister daar afspraken over gaat maken met het onderwijsveld. Deze leden vragen de Minister of hij kan aangeven wanneer deze afspraken gemaakt zullen worden en welke maatregelen worden getroffen om kinderen waarvan blijkt dat ze op basis van het gegeven schooladvies toch op een te laag onderwijsniveau zijn terechtgekomen zo snel als mogelijk worden begeleid naar een hoger schoolniveau. Tevens vragen deze leden of het mogelijk is om het schooladvies, nu er geen mogelijkheid meer is op een eventueel bijgesteld hoger schooladvies doordat de eindtoets niet doorgaat, in individuele gevallen positief bij te stellen indien de ontwikkeling van de leerling daar aanleiding toe geeft en of het mogelijk is om een enkelvoudig advies alsnog te verbreden naar een meervoudig advies.

Voornoemde leden hebben met grote instemming vernomen dat de Minister dinsdag 24 maart eindelijk de duidelijkheid heeft geboden waar de scholen op zaten te wachten en heeft besloten het centraal eindexamen niet door te laten gaan. Deze leden zijn de mening toegedaan dat hiermee de Minister het enig mogelijke besluit heeft genomen omdat onder deze omstandigheden het op een verantwoorde manier door laten gaan van het centraal eindexamen niet meer mogelijk was. Ook het verschuiven van de aanmelddatum voor het vervolgonderwijs naar 1 juni kan op de instemming van deze leden rekenen. Deze leden hebben nog wel een aantal vragen over de schoolexamens.

Deze leden vragen in hoeverre gegarandeerd kan worden dat het de scholen zal lukken om alle leerlingen en alle docenten aanwezig op de school te allen tijde op minimaal anderhalve meter afstand van elkaar te houden, zowel in het klaslokaal, de gangen, aula's en het schoolplein, zoals de richtlijnen van het RIVM voorschrijven. Wordt hier ook op toegezien? Zo ja, welke maatregelen worden genomen indien blijkt dat een school om welke reden dan ook niet voldoet aan deze richtlijnen van het RIVM? Wordt in een uiterste geval dan ook besloten om de schoolexamens op te schorten? Deze leden vragen in hoeverre scholen vanuit het RIVM en het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap worden geholpen bij het voldoen aan de richtlijnen van het RIVM. Tevens vragen deze leden hoe de maatregelen van het doorgaan van de schoolexamens zich verhoudt tot de boodschap van de NL-alert van 22 maart en de aangescherpte maatregelen van maandag 23 maart waarbij er niet meer dan drie personen bij elkaar mogen zijn. Kan de Minister nader toelichten waarom hij de mening is toegedaan dat, ondanks de aangescherpte maatregelen, op scholen wel grotere groepen samen mogen komen? Is de Minister het met deze leden eens dat de schoolexamens alleen door kunnen gaan als dit voor alle leerlingen, docenten en ander onderwijspersoneel veilig en volgens de geldende richtlijnen gaat en als hier twijfel over bestaat dat de schoolexamens op die desbetreffende school uitgesteld moeten worden tot het wel veilig en verantwoord kan?

De aan het woord zijnde leden vragen de Minister aan te geven in hoeverre scholen in staat zijn om zowel afstandsonderwijs van goede kwaliteit vorm te geven voor al hun leerlingen en tegelijkertijd prioriteit te geven aan de schoolexamens voor de eindexamenleerlingen. Gaat deze prioriteit niet ten koste van de leerlingen die niet in een examenklas zitten? De leden ontvangen gaarne een nadere toelichting. Deze leden vragen de Minister tevens toe te lichten welke scenario's er zijn om scholen te helpen die vanwege gebrek aan personeel, nu steeds meer personeel ziek wordt of thuis moet blijven vanwege de aangescherpte regel rondom het thuis blijven indien een huisgenoot koorts heeft, de schoolexamens niet meer op een goede manier kunnen vormgeven. Deze leden lezen in de brief van de Minister dat scholen zich vooral moeten richten op het zoveel mogelijk op afstand en digitaal afnemen van de schoolexamens. In de brief van de VO-Raad naar de scholen van eveneens 24 maart wordt scholen zelfs geadviseerd om tot 6 april alleen nog maar schoolexamens op afstand te organiseren. Deze leden zijn zeer onder de indruk van de tour de force die het is geweest voor scholen om op korte termijn afstandsonderwijs te regelen voor al hun leerlingen en het op een goede manier inrichten van het afnemen van de schoolexamens voor eindexamenleerlingen. Dat terwijl maar heel weinig scholen en docenten ervaring hadden met afstandsonderwijs. Er moesten op korte termijn voor de schoolexamens nieuwe draaiboeken worden gemaakt in verband met het afstandscriterium, looproutes door scholen, inrichting van de zalen en surveillanceroosters en allerlei andere zaken. Deze leden vragen hoe realistisch het is dat scholen na al deze inspanningen ook nog op korte termijn in staat zullen zijn de schoolexamens digitaal af te nemen. Deze

leden vragen tevens aan de Minister of hij niet met deze leden van mening is dat niet alle schoolexamens geschikt zijn voor digitale afname vanwege fraudegevoeligheid. Wordt er ook gekeken naar best practices voor digitale examens zodat niet alle scholen zelf het wiel hoeven uit te vinden?

De aan het woord zijnde leden lezen in de brieven van de Minister vaak dat scholen naar eigen inzicht moeten handelen. Deze leden kunnen zich dat aan de ene kant voorstellen, maar aan de andere kant verwachten de scholen ook enige sturing van de Minister op zaken, vooral ten aanzien van de zak- en slaagregeling. Ook is het voor de scholen voor hun verdere planning na 6 april nodig dat er op de kortst mogelijke termijn duidelijkheid komt wanneer de scholen weer opengaan.

Deze leden lezen in de brief inzake de gewijzigde aanpak eindexamens vanwege het coronavirus dat de Inspectie van het Onderwijs (hierna: inspectie) zal toezien op de kwaliteit van de schoolexamens. Deze leden vragen de Minister op welke wijze dit zal gebeuren en of dit tijdens deze periode van het afnemen zal gebeuren of achteraf. Deze leden vragen tevens aan de Minister hoe nu wordt omgegaan met de beoordeling van de schoolexamens door de scholen zelf. Normaliter mag er niet een te groot verschil zitten tussen de score op het schoolexamen en het centraal eindexamen en ziet de inspectie daar streng op toe om een gelijk speelveld voor alle leerlingen te creëren en scholen de schoolexamens niet op de verkeerde manier gebruiken om hun slagingspercentages te laten stijgen. Nu het centraal eindexamen niet doorgaat, kan daar niet op worden toegezien. Deze leden vragen hoe aan de ene kant rekening wordt gehouden met de verre van optimale voorbereiding op dit laatste deel van de schoolexamens en het belang van de civiele waarde van de diploma's. Deze leden vragen of het bekend is hoeveel scholen op dit moment de hele cyclus van de schoolexamens al hebben afgerond, hoeveel scholen deze week in hun laatste cyclus zitten en hoeveel scholen na deze week nog schoolexamens moeten afnemen.

Voornoemde leden lezen niets over faciliteiten voor leerlingen die thuis geen laptop of wellicht internetverbinding hebben, daarom vragen zij een nadere toelichting hoe leerlingen worden geholpen die thuis geen digitale faciliteiten hebben voor het volgen van afstandsonderwijs of geen rustige werkplek hebben in huis. Tevens vragen deze leden aandacht voor leerlingen die zich bevinden in lastige omstandigheden van huiselijk geweld of gezins- of familieleden hebben die (ernstig) ziek zijn. Op welke wijze wordt extra aandacht besteed aan deze kinderen en deze gezinnen? Deze leden vragen of de Minister kan aangeven in hoeverre de situatie die nu ontstaan is zorgt voor een goede voorbereiding door de eindexamenleerlingen op het schoolexamen in het algemeen en door de groep leerlingen in moeilijke omstandigheden zoals hiervoor omschreven in het bijzonder. Deze leden ontvangen gaarne een nadere toelichting waarbij zij de Minister ook vragen in te gaan op hoe deze omstandigheden worden meegewogen in het beoordelen van de resultaten. Op welke manier wordt hiermee rekening gehouden in de zak-slaagregeling? Kan de Minister al aangeven hoe deze zak-slaagregeling eruit zal komen te zien? Deze leden vragen verder hoe de Minister staat tegenover de onafhankelijke beroepscommissie zoals door de AOb en CNV wordt bepleit voor leerlingen die vinden dat ze onterecht niet zijn geslaagd na het afronden van de schoolexamens.

In de mbo-sector is samen door het ministerie en het onderwijsveld een servicedocument opgesteld met praktische richtlijnen voor de sector. Deze leden vragen waarom een zelfde document niet voor het funderend

onderwijs is opgesteld, zoals ook uit de media blijkt, is er veel onduidelijkheid bij scholen (geweest) over wat nu wel of niet mag.

Deze leden vragen de Minister te bevestigen dat leerlingen die nu gezondheidsklachten hebben (bijvoorbeeld een verkoudheid) minder kansen hebben op het halen van het schoolexamen omdat zij daar niet aan mogen deelnemen dan leerlingen zonder klachten die wel mogen deelnemen. Kan de Minister bevestigen dat gezonde leerlingen drie kansen hebben op het halen van schoolexamen, te weten nu, medio juni en medio augustus en dat de leerlingen die nu niet aan deze eerste ronde kunnen meedoen maar twee kansen hebben, te weten de inhaalronde van medio juni en medio augustus? Zo ja, hoe ziet de Minister dit in het kader van kansengelijkheid?

Tot slot vragen deze leden hoe de Minister het voor zich ziet dat de schoolexamens, ook na het gewijzigde Programma van Toetsing en Afsluiting (hierna: PTA), de verplichte eindtermen moeten afdekken zoals blijkt uit zijn brief van 24 maart in het licht van het gegeven dat het schoolexamen lang niet altijd deze eindtermen toetst?

De aan het woord zijnde leden willen alle lof uitspreken over de manier waarop het mbo, de docenten en studenten bijspringen in vitale sectoren die een grote opgave hebben als de gevolg van het coronavirus. Deze leden hebben kennisgenomen van de brief inzake COVID-19 aanpak mbo en zijn onder de indruk van de manier waarop mbo-instellingen en het ministerie in deze crisis handelen. Ook waarderen deze leden de inspanningen van de MBO Raad, NRTO⁵, JOB⁶, de vakbonden, SBB⁷, Kennisnet en de inspectie.

Deze leden steunen de maatregelen van de Minister om de coronacrisis in het mbo aan te pakken omdat deze leden denken dat in deze sector de richtlijnen van RIVM en WHO⁸ goed opgevolgd kunnen worden. Deze leden begrijpen dat alle consequenties van het virus nog niet te overzien zijn en dat wekelijks de ontwikkelingen worden bekeken. Voorstelbaar is dat er aan de kant van de studenten, zeker de studenten die dit studiejaar kunnen diplomeren, veel onzekerheid bestaat. Daarom vinden deze leden het goed dat studenten die dit studiejaar kunnen diplomeren prioriteit krijgen om studievertraging te voorkomen. Graag zouden deze leden willen weten hoe de Minister de mbo-instellingen en de mbo-studenten zo snel als mogelijk en zo volledig mogelijk gaat informeren bij een verandering van de situatie na 6 april. Ook zijn sommige mbo-studenten afhankelijk van een stage voor hun mbo-diploma, bijvoorbeeld als onderwijsassistent of als kok. Nu deze en andere sectoren stilliggen vragen deze leden hoe er gehandeld gaat worden om voor deze groep zoveel als mogelijk vertraging te voorkomen.

Voornoemde leden vinden het van belang dat de huidige coronacrisis de instroom naar het mbo en de doorstroom van het mbo naar het hbo niet bemoeilijkt. Wat kan de Minister zeggen tegen studenten die zich zorgen maken over studievertraging vanwege corona? Denk hierbij aan bijvoorbeeld BOL⁹- en BBL¹⁰-studenten die hun stage en/of werkplek niet kunnen voortzetten. Kan de Minister ingaan of er indien nodig regelingen in de maak zijn om mbo-studenten te compenseren bij vertraging? Kan de

⁵ NTRO: Nederlandse Raad voor Training en Opleiding

⁶ JOB: Jongeren Organisatie Beroepsonderwijs

⁷ SBB: Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven

⁸ WHO: Wereldgezondheidsorganisatie

⁹ BOL: Beroeps Opleidende Leerweg

¹⁰ BBL: Beroeps Begeleidende Leerweg

Minister ingaan op welke regelingen in de maak zijn om mbo-studenten te compenseren bij vertraging?

Deze leden ondersteunen de lijn dat zoveel mogelijk lessen op afstand zouden moeten worden gevolgd. Zij zijn daarbij ook blij dat studenten die thuis geen gebruik kunnen maken van afstandslernen een beroep kunnen doen op leer- en ICT-faciliteiten van de school. Deze leden vragen wel wat voor mogelijkheden er zijn voor studenten die geen goede thuissituatie hebben, bijvoorbeeld door huiselijk geweld? Ook hebben de leden zorgen over de studenten van de entree-opleiding. Voor veel van deze jongeren geeft de orde en regelmaat van het onderwijs structuur aan hun leven. Deelt de Minister deze zorgen en wordt er extra aandacht besteed aan deze groep, zo vragen deze leden.

Inbreng van de leden van de D66-fractie

De leden van de D66-fractie hebben met interesse kennisgenomen van de brieven over de gewijzigde aanpak in het onderwijs door corona en willen de ministers nog enkele vragen voorleggen.

Deze leden constateren dat er na de persconferentie van maandag 23 maart, waarin nadere maatregelen rond corona zijn gecommuniceerd, grote onrust en onzekerheid is ontstaan bij scholen, leraren, leerlingen en ouders. Deze leden vragen de Minister waarom er niet direct op maandag 23 maart duidelijkheid is geboden aan alle eindexamenkandidaten en de mensen die daar nauw bij betrokken zijn?

Deze leden vragen de Minister meer duidelijkheid te geven over wanneer de scholen weer opengaan? Naar welke datum wordt er toegewerkt en komt de informatie zo mogelijk voor 6 april, zodat scholen tijdig kunnen gaan voorbereiden? Hoe ziet het besluitvormingsproces rond het openen van scholen eruit? Hoe wordt het risico voor leraren hierin meegenomen en komen er aanvullende maatregelen voor de veiligheid van leraren?

Deze leden vragen de Minister nader toe te lichten wat de effecten van alle genomen maatregelen zijn op de kanselijkheid van leerlingen. Zeker bij onderwijs op afstand is de thuissituatie zeer bepalend in hoeverre dit mogelijk is en hoe de kinderen worden ondersteund. Deze leden ontvangen graag een reactie van de Minister. Deze leden zijn erg blij met het extra geld voor de aanschaf van devices voor het onderwijs op afstand voor kinderen die dat niet tot hun beschikking hebben. Op 24 maart is bekend geworden dat scholen vóór donderdag 26 maart 15:00 hun aanvraag moeten indienen. In die twee dagen moeten scholen voldoen aan een viertal voorwaarden. Namelijk dat er geen beschikbare devices aanwezig zijn, het bestuur niet in staat is het uit eigen middelen te bekostigen, de gemeente dit ook niet kan bekostigen én er geen enkele andere regeling is waar zij aanspraak op kunnen maken bijvoorbeeld via stichting Leergeld. Deze voorwaarden zijn zo stringent dat er een grote kans is dat geen enkele school de deadline of de voorwaarde gaat halen waardoor niemand een beroep kan doen op de middelen. Deze leden vragen om meer vertrouwen naar scholen en checks achteraf in plaats van vooraf. In deze tijden zijn de voorwaarden te ingewikkeld en te tijdrovend. Deze leden ontvangen graag een reactie van de Minister. Wat kunnen scholen en instellingen doen als ze het contact met een leerling of student verliezen?

Deze leden vragen de Minister wat deze situatie voor effect heeft op het inspectietoezicht, met name op het gebied van resultaten. Deze leden vragen de Minister of de inspectie rekening gaat houden met de situatie en met coullance toezicht gaat houden.

Voornoemde leden zijn blij met het besluit om de eindtoetsen te laten vervallen. Deze leden lezen dat het schooladvies nu definitief is en niet meer bijgesteld kan worden. Is de Minister het met deze leden eens dat uiteindelijk de basisschool het definitieve advies bepaalt en dat het feit dat er geen eindtoets is niet betekent dat een advies toch niet om enige redenen alsnog kan worden bijgesteld. Hoe ziet de Minister dat, zo vragen deze leden. Deze leden constateren dat een op de tien leerlingen vorig schooljaar een bijgesteld advies heeft gekregen door de eindtoetsscore. De eindtoets is essentieel om kinderen uit lagere sociaaleconomische milieus de beste kansen te bieden. De Staat van het Onderwijs stelt namelijk dat leerlingen waarvan de ouders geen, of een mbo niveau 1- of mbo niveau 2-diploma hebben, over tijd lagere schooladviezen hebben gekregen. Deze leden vragen de Minister hoe hij de kansengelijkheid gaat waarborgen voor deze kinderen? Is de Minister het met deze leden eens dat deze situatie vraagt om een ruim dekkend aanbod van brede brugklassen ook met inachtneming van de afspraken in het regeerakkoord? Deze leden stellen dat een brede brugklas de leerling extra tijd biedt om op het best passende niveau te komen. Zeker in deze spannende tijd voor kinderen, is er extra geduld vereist in het onderwijs. Deze leden vragen de Minister wat hij gaat doen om het aanbod brede brugklassen te bevorderen. Is de Minister hierover in gesprek met de VO-raad?

Voornoemde leden vragen de Minister hoe scholen ervoor kunnen zorgen dat de leerlingen die het centraal eindexamen nodig hebben om te kunnen slagen een eerlijke kans hebben. Deze leden vragen de Minister of leerlingen nog cum laude kunnen slagen. Wanneer is voor alle leerlingen definitief bekend of ze gezakt of geslaagd zijn? Deze leden constateren dat er ook scholen zijn die het eindexamen gespreid aanbieden, waarbij leerlingen in het voorexamenjaar al een aantal vakken afsluiten. Deze leden vragen de Minister of voor deze leerlingen ook geldt dat voor deze vakken het schoolexamencijfer telt en ze volgend jaar centraal eindexamen doen voor de overgebleven vakken.

Deze leden lezen dat scholen de ruimte krijgen om hun PTA aan te passen om schoolexamens tot juni, bij voorkeur op afstand, te realiseren. Deze leden vragen of ook PTA's van leerlingen in het voorexamenjaar gewijzigd mogen worden. Voor deze leerlingen geldt ook dat de reguliere gang van zaken niet door kan gaan, ze niet altijd goed voorbereid kunnen worden op toetsweken en er naar alternatieven in toetsing moet worden gezocht. Deze leden lezen dat bij een aanpassing van het PTA instemming moet zijn van de MR¹¹ en een melding moet worden gemaakt bij de inspectie. Deze leden vragen welke termijnen de Wet medezeggenschap op scholen stelt aan deze instemming en hoe dit zich verhoudt tot de urgentie van de aanpassingen in de huidige situatie. Deze leden constateren dat alle eindtermen afgedekt moeten zijn in de schoolexamens. Deze leden vragen de Minister of het haalbaar is voor een school om alle eindtermen in de schoolexamens af te dekken aangezien een deel normaliter wordt afgesloten in het centraal examen. Is dit een haalbare voorwaarde voor scholen en leerlingen? Deze leden vragen de Minister of het aan de scholen is om te bepalen of, hoe en wanneer de schoolexamens worden afgenomen.

Voornoemde leden constateren dat voor examenkandidaten in het volwassenonderwijs dezelfde richtlijnen gelden. Kan de Minister nader toelichten wat de gevolgen zijn voor kandidaten die in 2019 alleen gezakt zijn omdat ze niet de 5,5 gemiddeld hebben gehaald op het centraal examen? Deze leden vragen voorts wat de gevolgen zijn voor kandidaten

---

¹¹ MR: Medezeggenschapsraad

in het volwassenonderwijs die een of enkele vakken volgen om te voldoen aan de vereisten van de vervolgopleiding.

Deze leden vragen de Minister te verduidelijken wat de gevolgen zijn voor het voortgezet speciaal onderwijs en de staatsexamens. Deze leden lezen dat voorlopig de college-examens doorgaan, maar dit biedt weinig houvast voor leerlingen, ouders en leraren in het speciaal onderwijs. Deze leden zijn van mening dat op deze wijze de leerlingen zich niet goed kunnen voorbereiden op de college-examens in deze spannende onzekere tijd. Deze leden vragen de Minister duidelijkheid te bieden aan het vso¹² en om maatwerk te bieden bij de examens van deze groep leerlingen. Is het bijvoorbeeld mogelijk om waar nodig de college-examens te laten afnemen door de docenten, in plaats van door DUO¹³? De leraar is meer vertrouwd voor de leerlingen en dat is, zeker in deze tijd, van belang.

Deze leden willen weten wanneer er duidelijkheid komt voor de leerlingen in andere delen van het koninkrijk. Hoe worden de mondelinge examens voor de leerlingen die staatsexamens doen, georganiseerd?

Deze leden vragen de Minister wanneer scholen en leerlingen de nadere informatie over de zak-slaagregeling en de mogelijkheid tot herkansen kunnen verwachten. Deze leden vragen de Minister wie er betrokken is bij de besluitvorming over invulling van de zak-slaagregeling.

Deze leden lezen dat de aanmelddatum voor het hoger onderwijs is verschoven naar 1 juni. Deze leden vragen de Minister tot wanneer de matchingsactiviteiten en voorbereidingsprogramma's van de leerlingen en studenten, die zich al hebben ingeschreven bij een vervolgopleiding, zijn uitgesteld. Hoe zit het specifiek met de toelatingstoetsen voor de pabo¹⁴? Gezien het lerarentekort is het van groot belang dat deze opleiding goed toegankelijk blijft. Zijn er landelijke afspraken voor het beleid van pabo's bijvoorbeeld rond het lopen van stage op dit moment?

De aan het woord zijnde leden constateren dat in de brief inzake COVID-19 aanpak mbo wordt gesteld dat het servicedocument «werk in uitvoering» is. Wat is het beleid op dit moment voor het mbo en wat is er sinds vorige week gewijzigd? Deze leden vragen de Minister of de examens van het mbo nu nog doorgaan. Zo ja, waarom is hier afwijkend beleid van het voortgezet onderwijs? Voorts vragen deze leden waarom er verschillende aanmelddata zijn voor het hoger onderwijs en het mbo. Kan de aanmelddatum van het mbo ook verschuiven naar 1 juni? Deze leden vragen de Minister waarom het beleid rond het bindend studieadvies afwijkt van het hoger onderwijs. Wat zijn de gevolgen voor mbo-studenten die volgend jaar aan een hbo-opleiding willen beginnen, zo vragen deze leden.

Inbreng van de leden van de GroenLinks-fractie

De leden van de GroenLinks-fractie zijn onder de indruk van de flexibiliteit en snelheid waarmee leerlingen, studenten en docenten in zeer korte tijd afstandsonderwijs hebben vormgegeven en tot zich hebben genomen. Ook voelen deze leden de behoefte om de bewindspersonen, alle ambtenaren, onderwijsbestuurders, leerling- en studentenorganisaties en onderwijsbonden heel hartelijk te danken voor hun harde en belangrijke werk in deze moeilijke tijd.

De leden begrijpen het besluit dat is genomen om de centrale examens niet door te laten gaan en willen onderwijspersoneel en leerlingen sterkte

¹² Vso: Voortgezet Speciaal Onderwijs

¹³ DUO: Dienst Uitvoering Onderwijs

¹⁴ Pabo: Pedagogische academie voor het basisonderwijs

wensen. Examens zijn een bijzondere periode en de leden kunnen zich goed voorstellen dat het besluit, behalve tot opluchting, ook tot veel teleurstelling leidt.

Deze leden vragen allereerst specifieke aandacht voor het vso. Omdat vso-scholen niet over een examenlicentie beschikken zijn veel leerlingen in het vso aangewezen op staatsexamens. Nu de centrale examens komen te vervallen, betekent dit voor leerlingen die staatsexamen doen dat op basis van één mondeling examen per vak wordt bepaald of zij slagen. Mondelinge examens kunnen extra stress en onrust met zich meebrengen, helemaal omdat zij niet worden afgenomen door de eigen docent en het hier gaat om een groep leerlingen die vaak al extra ondersteuning nodig heeft. Is het mogelijk om het afnemen van de mondelinge examens te spreiden over een langere tijdsperiode in plaats van de drie of vier dagen die nu gebruikelijk zijn? Komen er voor deze leerlingen extra herkansingsmogelijkheden? Worden er meer maatregelen genomen om juist deze leerlingen extra te ondersteunen, zoals bijvoorbeeld het vrij maken van examinatoren om te oefenen met deze kinderen voor de examens, zodat zij zich goed kunnen voorbereiden? Specifiek zouden deze leden ook willen weten of er aandacht is voor leerlingen die verbaal niet zo sterk zijn. Nu het centraal schriftelijk examen vervalt, zijn mondelinge vaardigheden immers extra belangrijk. Is het mogelijk om deze leerlingen meer duidelijkheid te geven over wat er van hen wordt verwacht? Hoe wordt gegarandeerd dat het oordeel over de cijfers van deze leerlingen zo objectief mogelijk gegeven wordt? Deze leden vragen of deze opties mogelijk zijn voor alle leerlingen in het vso. Hoe zorgt het kabinet er samen met scholen voor dat deze leerlingen niet buiten de boot vallen? Deze leden zien ook dat de ontstane situatie in algemene zin zorgt voor extra onrust bij veel leerlingen op het vso omdat zij vaak baat hebben bij rust en structuur. Is overwogen om toe te staan dat er uitzonderingssituaties komen en deze leerlingen op school kunnen worden opgevangen? Zo nee, is er een plek waar ouders zich kunnen wenden voor meer ondersteuning, zo vragen deze leden.

Deze leden vragen of leerkrachten en surveillanten op de scholen die nog wel fysiek onderwijs geven of schoolexamens afnemen extra worden beschermd? Volgt er een specifieke instructie door specialisten voorafgaand aan de examens? Zo nee, hoe zorgt het kabinet ervoor dat onderwijspersoneel weet wat er van hen wordt verwacht? Hoe zit het met de algemene hygiëne op scholen? Worden er hygiënemaatregelen genomen? Hoe zorgt de Minister er met scholen voor dat er voldoende hygiënemiddelen aanwezig zijn? Daarnaast willen deze leden graag weten of er aan medische voorlichting wordt gedaan naar scholen toe. Hoe worden leraren geholpen in het herkennen van een leerling die besmettingsverschijnselen heeft? Wanneer wordt besloten dat een leerling beter naar huis kan gaan? Hoe wordt beoordeeld dat een leerling klachtenvrij is?

Voornoemde leden maken zich zorgen over de toenemende kansongelijkheid, omdat leerlingen zonder stabiele thuissituatie waarschijnlijk thuis minder goed begeleid kunnen worden of kunnen deelnemen aan afstandsonderwijs. Wat doet het kabinet om deze kinderen extra te kunnen helpen? Dat geldt ook voor leerlingen die niet de beschikking hebben over een goede computer, of tablet. Ook zij zijn niet goed in staat afstandsonderwijs te volgen. In hoeverre wordt met deze kansongelijkheid rekening gehouden in de genomen besluiten en de verdere besluitvorming over het dichthouden van scholen?

Scholen en instellingen doen zelf al veel om ervoor te zorgen dat iedereen afstandsonderwijs kan volgen. Toch horen deze leden dat dit niet altijd toereikend is. Wat kan de Minister en gemeenten aanvullend doen om scholen en instellingen hierbij te ondersteunen? Ziet de Minister tevens mogelijkheden om gemeenten in staat te stellen bestaande fondsen en

initiatieven gericht op 18+ studenten, ook open te stellen voor studenten onder de 18 jaar?

Daarnaast willen deze leden graag weten of er een extra mogelijkheid komt voor leerlingen die op basis van de schoolexamens niet slagen, om op een later moment via het staatsexamen wel hun diploma te halen. De voornoemde leden begrijpen dat scholen zelf mogen bepalen op welk moment de schoolexamens afgenomen worden en of dit via afstandsonderwijs plaatsvindt of toch op school. De leden begrijpen de ruimte voor maatwerk omdat scholen in Noord-Brabant waarschijnlijk met een andere situatie te maken hebben dan scholen in Friesland. Tegelijk kan dit verschil in beleid ook tot verwarring leiden bij ouders en leerlingen. Graag willen deze leden weten hoe de Minister kijkt naar de keuzevrijheid van scholen op dit vlak en de onduidelijkheid die de verschillende manieren van aanpak kunnen geven bij ouders en leerlingen. Wordt hier zicht op gehouden? En welke rol speelt de inspectie hierbij?

Deze leden ontvangen zorgelijke berichten over studenten in een onveilige thuissituatie. Wat doet het kabinet in samenwerking met onderwijsinstellingen, gemeenten en organisaties als Veilig Thuis om leerlingen en studenten voor wie onderwijs en stages een uitvlucht uit een onveilige thuissituatie waren, nu extra te ondersteunen?

Deze leden begrijpen dat het besluit om de examens te schrappen kort geleden is genomen en er tijd nodig is om de exacte uitwerking te maken en te communiceren. Wel willen zij graag weten of het kabinet een indicatie kan geven van het vervolgtraject. Wanneer wordt de aangepaste zak-slaagregeling verwacht? Hoe gaat dit traject eruit zien en wie worden erbij betrokken?

De aan het woord zijnde leden horen dat de aanmelddatum voor het hoger onderwijs is verschoven. Dat geeft leerlingen meer tijd om hun keuze te maken voor een studie in het vervolgonderwijs. Tegelijkertijd hebben hogescholen en universiteiten ook belang bij duidelijkheid over aantallen studenten, ook in het kader van goede voorlichting en matchingsgesprekken. Helemaal nu een deel van de leerlingen al weet dat ze zijn geslaagd, willen deze leden graag weten wat er wordt gedaan om hen toch zoveel mogelijk te motiveren zich voor de oude datum aan te melden bij het vervolgonderwijs.

Voornoemde leden willen om te beginnen hun diepgevoelde waardering uiten voor alle studenten en docenten die op dit moment onmisbaar werk doen in vitale sectoren, zoals de zorg en logistiek. Hun werk blijft niet onopgemerkt.

Op dit moment gaan leer-werkbedrijven verschillend om met het al dan niet door laten gaan van stages in niet-vitale sectoren. Dit leidt tot onduidelijkheid. Deze leden vinden dit een dilemma. Aan de ene kant begrijpen zij dat het wenselijk is om ruimte te bieden aan leer-werkbedrijven en onderwijsinstellingen voor het leveren van maatwerk waar dat kan. Zeker ook omdat het generiek opschorten van alle niet-vitale stages haast onvermijdelijk tot studievertraging zou leiden, terwijl het de vraag is of dit met het oog op de volksgezondheid nodig is. Tegelijkertijd krijgen deze leden ook berichten van bezorgde ouders en studenten, die zich afvragen waarom stages doorgaan in deze onwettelijke en onzekere omstandigheden. Hoe kijkt de Minister tegen dit dilemma aan? Wat zijn de voor- en nadelen van het stilleggen van alle stages, met uitzondering van stages in vitale sectoren? Wat is het verwachte effect van het stilleggen van niet-vitale stages op de volksgezondheid? Kan de Minister zich voorstellen dat een dergelijke maatregel op termijn getroffen zal worden? Zo nee, waarom niet? Zo ja, kan dit op zo'n manier gedaan worden dat het niet leidt tot studievertraging?

Op 24 maart heeft de MBO Raad een time out tot 6 april geadviseerd voor de praktijkexamens. Deze leden begrijpen dat dit advies nog vers is en in de komende dagen praktisch vormgegeven zal worden door mbo-instellingen. Zij vragen wel wat de verwachting is voor de periode na

6 april. Hoe schat de Minister dit in? Gaan er na 6 april weer praktijk-examens plaatsvinden? Hoe wordt voorkomen dat studenten studievertraging oplopen als gevolg van het niet doorgaan van beroepsgerichte examens? Hoe zoeken mbo-instellingen en leer-werkbedrijven naar mogelijkheden om vervangende opdrachten aan te bieden aan studenten die niet op hun leer-werkbedrijf terecht kunnen voor het afronden van hun examenopdracht? Hoe kunnen regering, SBB, MBO Raad en JOB de leer-werkbedrijven en mbo-instellingen daarin ondersteunen? Deze leden horen vanuit het mbo-veld dat instellingen zich aan het voorbereiden zijn op heropening en daarvoor eigen data bepalen. Deze leden begrijpen de logica achter het bieden van ruimte voor maatwerk, maar vrezen ook dat verschillen in heropeningsdata per mbo-instelling zullen leiden tot onzekerheid en bezorgdheid onder studenten en docenten. Zij zullen zich afvragen waarom de ene mbo-instelling wel op een bepaalde datum opengaat en de andere niet. Bovendien kunnen uiteenlopende openingsdata ook leiden tot verschillen in diplomeringdata. Hoe kijkt de Minister hier tegenaan? Deelt de Minister deze zorgen? Kan de Minister in overleg met de MBO Raad en JOB zorgen dat er meer helderheid komt op dit punt?

De studentenpopulatie in het mbo heeft een andere leeftijdsopbouw dan die in het primair, voortgezet en hoger onderwijs. Het grootste deel van de studenten is tussen de 16 en 21 jaar, maar er wordt ook volwassenonderwijs gegeven aan mensen die ouder zijn. Hoe wordt hier in de besluitvorming over maatregelen rekening mee gehouden? De regering wil op basis van het RIVM-onderzoek naar de rol van kinderen en jongeren bij de verspreiding van het coronavirus bekijken of en wanneer scholen weer open kunnen. Is het kabinet voornemens het mbo afzonderlijk te bekijken in de besluitvorming over de heropening van scholen, met oog voor de specifieke leeftijdsopbouw van de studentenpopulatie?

Tot slot zien deze leden dat er veel vragen en onduidelijkheden zijn, en waarschijnlijk voorlopig zullen blijven, over de maatregelen. Waar kunnen leerkrachten en leerlingen naartoe met algemene vragen over de schoolexamens, vragen over de verspreiding van het virus en vragen over mogelijkheden voor financiële ondersteuning bij de aanschaf van digitale leermiddelen? Is het mogelijk om op bijvoorbeeld de site van de rijksoverheid een aparte pagina aan te maken? Kan deze informatie tevens actief gecommuniceerd worden richting leerkrachten, leerlingen, docenten en studenten?

Inbreng van de leden van de SP-fractie

De leden van de SP-fractie hebben kennisgenomen van de brieven over de maatregelen in het onderwijs vanwege het coronavirus. Allereerst willen zij hun grote waardering uitspreken voor al het onderwijspersoneel dat de afgelopen weken bijna letterlijk door muren gegaan is om in moeilijke omstandigheden zoveel mogelijk leerlingen toch onderwijs aan te bieden.

Daarnaast spreken de leden hun zorgen uit ten aanzien van onderwijspersoneel, leerlingen en studenten vanwege het laten doorgaan van schoolexamens in het voortgezet onderwijs en (praktijk)examens in het mbo, specifiek in regio's met hoge aantallen coronabesmettingen. Ondanks het laten vervallen van het centraal examen en de verlengde periode dat scholen de schoolexamens mogen afnemen, zullen nog altijd schoolexamens op school afgenomen worden. Dit geldt ook voor het mbo.

Allereerst hebben deze leden enkele algemene vragen naar aanleiding van de maatregelen die genomen zijn, met begrip voor de complexe keuzes waar bewindspersonen nu voor gesteld worden. Hoe verhoudt de algehele instructie aan de Nederlandse bevolking «blijf thuis waar mogelijk» zich tot het besluit om de schoolexamens alsnog door te laten

gaan, ondanks dat scholen hier extra tijd voor krijgen? Deelt het kabinet de zorgen van deze leden dat dit tot zeer complexe en mogelijk riskante situaties voor leraren en leerlingen kan leiden, ook nu scholen tot juni de tijd hebben om dit te organiseren? Bij vakken als Engels, Nederlands en Wiskunde moet zo goed als elke eindexamenkandidaat toegang verkrijgen tot de school om het schoolexamen te maken. Deelt de Minister de zorg van deze leden dat het organiseren van sociale distantie dan praktisch onmogelijk wordt? In hoeverre worden scholen ondersteund in het organiseren van het op afstand afnemen van schoolexamens? Deelt de Minister de zorgen van deze leden voor wat betreft de prikkel richting leerlingen om thuis te blijven met klachten? Hoe worden docenten ondersteund bij het bepalen of een leerling wel of geen toegang krijgt tot de school? Docenten zijn immers geen medici. Mag de school leerlingen weigeren waarvan het vermoeden bestaat dat zij klachten hebben of vanwege hun omgeving mogelijk besmet zijn? Hoe worden scholen hierin ondersteund? Deze leden wijzen erop dat er nog geen duidelijkheid bestaat over de mate waarin het virus door jongeren en kinderen wordt verspreid. Is dan niet juist in een regio met veel besmettingen, het afnemen van schoolexamens, waarin scholen nog altijd vrij zijn om dit op hun eigen manier te regelen, een te vermijden risico? Wat is de afweging om niet te kiezen voor het opschorten van alle schoolexamens in ieder geval tot 6 april, zoals veel scholen doen, tenminste in gebieden met een hoger risico? De Minister geeft namelijk aan dat er door het besluit om het centraal eindexamen te laten vervallen er geen noodzaak meer bestaat tot het direct moeten afnemen van de schoolexamens. Deze leden vragen de Minister dan ook wat de gevolgen zijn voor de schoolsluiting tot ten minste 6 april nu het centraal eindexamen niet doorgaat. Wat zijn de gevolgen voor het afnemen van de schoolexamens als het onderzoek van het RIVM over de verspreiding van het coronavirus onder jongeren nog niet klaar is? Klopt het dat scholen dicht zullen blijven in ieder geval tot de resultaten van het onderzoek bekend zijn?

Specifiek voor de moderne vreemde talen vragen deze leden of voor deze vakken een extra leesvaardigheidstoets afgenomen moet worden, aangezien dit normaal op het centraal examen getoetst wordt en er scholen zijn die zich aan de aanbeveling van SLO¹⁵ houden om dit niet te toetsen middels schoolexamens. Wat betreft de staatsexamens, vragen deze leden de Minister of er voor de deelnemers hieraan ook een speciale regeling wordt getroffen nu hun cijfer enkel gebaseerd wordt op het college-examen. Wat gebeurt er als blijkt dat ook de college-examens niet afgenomen kunnen worden vanwege uitbreiding en/of verlenging van de maatregelen omtrent het coronavirus?

Nu de eindtoets dit jaar niet wordt afgenomen, vragen deze leden wat de gevolgen hiervan zijn voor de kansengelijkheid van leerlingen. Het schooladvies wordt met deze maatregel bindend. Echter in schooljaar 2016–2017 kwam 33% van de leerlingen in aanmerking voor een heroverweging van het schooladvies¹⁶. Deze leden vinden de situatie nu dan ook zorgelijk voor de kansengelijkheid van leerlingen, met name voor leerlingen uit gezinnen met een zwakkere sociaaleconomische status. Welke mogelijkheden zijn er nu nog voor het bijstellen van het advies zonder de uitslag van de eindtoets? Is er bijvoorbeeld voor ouders nog een mogelijkheid om in gesprek te gaan met de leraar over het schooladvies? Wat vindt de Minister van de optie om scholen alle kinderen nog eens na te laten lopen en bij alle twijfelgevallen, het kind het voordeel van de twijfel te geven en het advies naar boven bij te stellen? Kan de Minister daarnaast toelichten welke afspraken hij van plan is te maken met het voortgezet onderwijs over het bekijken of leerlingen in het nieuwe

¹⁵ SLO: Stichting Leerplan Ontwikkeling

¹⁶ Onderwijs in cijfers, «Schooladvies en heroverweging schooladvies», <https://www.onderwijsincijfers.nl/kengetallen/po/leerlingen-po/prestaties-schooladvies>

schooljaar op de juiste plek zitten? Hoe gaat de Minister er voor zorgen dat dit geen vrijblijvende afspraken worden?

Vornoemde leden vragen de Minister of vo-scholen en mbo-instellingen verplicht zijn om lessen te verzorgen op school ter voorbereiding op de schoolexamens aan leerlingen waarvan hun ouders niet werkzaam zijn in één van de vitale beroepen indien afstandsonderwijs niet mogelijk is. Daarnaast vragen zij de Minister of er op dit moment voldoende personeel is om deze eventuele lessen te verzorgen en te surveilleren bij examens en/of deze af te nemen. Mag het onderwijspersoneel verplicht worden om deze werkzaamheden of andere werkzaamheden op de school uit te voeren?

Tevens vragen deze leden of leerlingen die klachtenvrij zijn, maar waarvan een van de gezinsleden een kwetsbare gezondheid heeft of in de risicogroep valt alsnog verplicht kunnen worden om deel te nemen aan de eventuele voorbereiding op examen op school en/of de examens op school te maken. Zo niet, kan de Minister dit naar scholen communiceren om misverstanden te voorkomen? Zo ja, is de Minister bereid om de maatregel zodanig aan te passen dat deze leerlingen thuis mogen blijven? Vindt de Minister het verantwoord om, in ieder geval in Noord-Brabant, de schoolexamens en praktijkexamens te laten plaatsvinden, aangezien scholen niet kunnen garanderen dat na schooltijd leerlingen en studenten niet met elkaar in contact komen en zo het virus alsnog kan verspreiden? Hoe worden scholen ondersteund in het voorkomen dat dit gebeurt?

Wat betreft het mbo vragen deze leden hoe scholen nu om moeten gaan met de stages van mbo-studenten. Sommige studenten kunnen niet meer naar hun stage en hebben niet de mogelijkheid om thuis hun stage uren te maken. Moeten deze studenten later hun stage uren inhalen of geldt hiervoor een andere regeling, zoals een vervangende thuisopdracht vanuit school of iets dergelijks? In hoeverre moeten praktijkexamens afgenomen worden op school of een andere locatie, indien de student niet meer naar zijn of haar stage kan en/of gezondheidsklachten heeft, zo vragen deze leden.

Inbreng van de leden van de PvdA-fractie

De leden van de PvdA-fractie hebben, gezien de uitzonderlijke omstandigheden, met instemming kennisgenomen van het besluit om dit schooljaar het centraal examen te laten vervallen. Nu het kabinet op 23 maart aanvullende maatregelen heeft genomen en de overheid tot 1 juni a.s. wat het openbare leven betreft alle samenkomsten verbiedt, werd het de vraag of grote groepen examenkandidaten wél verantwoord fysiek zouden kunnen samenkomen. Onder meer de bonden, Ouders & Onderwijs en de VO-Raad bepleitten om die reden een time-out van (fysieke) school-examens. Deze leden hebben begrip voor de zorgen en onzekerheid die dit oplevert voor leraren, leerlingen en hun ouders, en hebben daarom op dit moment vooral behoefte aan meer duidelijkheid over de aard en consequenties van het besluit van de Minister.

Deze leden achten het een verstandig besluit van de Minister in samenwerking met het onderwijsveld om de centrale examens te schrappen. Dit haalt in deze crisis onnodige druk weg van leerlingen en leraren. Kan de Minister echter verklaren waarom hij dit pas op dinsdagochtend 24 maart bekendmaakte? Had hij dit niet eerder kunnen doen, bijvoorbeeld tijdens de persconferentie van maandagavond 23 maart, waarbij de premier en andere bewindspersonen nieuwe kabinetsmaatregelen bekendmaakten, zodat op de dinsdagochtend examenkandidaten een onnodige tocht naar school, met alle besmettingsgevaar van dien, bespaard had kunnen blijven? Tegelijkertijd begrijpen de leden dat als gevolg van het afblazen van het centraal examen de eindcijfers van de examenkandidaten meer komen af te hangen van de schoolexamens. Ook dit brengt begrijpelijke onrust met zich mee, vooral voor leerlingen die juist het centraal examen,

dat relatief zwaar weegt, wilden aangrijpen om hun cijfer op te krikken. De leden krijgen graag op korte termijn verduidelijkende antwoorden op deze terechte zorgen. Kan de Minister in dat verband toelichten wanneer er meer informatie komt over een in te stellen beroepscommissie en een aangepaste slaag-zakregeling?

Voornoemde leden menen dat bij de organisatie van examens de veiligheid van zowel leraren als examenkandidaten en hun familieleden gegarandeerd moet zijn. Zij hopen dat scholen op creatieve manieren in staat zullen zijn om de examenkandidaten te toetsen op hun beheersing van de schoolexamenstof. In hoeverre gaat de Minister hiervoor de scholen nog handreikingen doen? Wat gaat de Minister doen met het pleidooi van onder meer de onderwijsvakbonden en Ouders & Onderwijs voor meer duidelijkheid over hoe nu verder te gaan met de school-examens in het licht van aangescherpte corona-maatregelen? Hoe staat de Minister tegenover hun pleidooi om de komende tijd, minstens tot 6 april, geen schoolexamens meer af te nemen die fysieke aanwezigheid op school vereisen? Hoe houdt de Minister toezicht op en helpt hij scholen bij naleving van de nu geldende RIVM-protocollen?

De Minister heeft in op 24 maart in de uitzending van Op1 de verwachting uitgesproken dat scholen ook na 6 april dicht zullen blijven, omdat hij met een besluit tot heropening van de scholen wil wachten op de uitkomsten van het RIVM-onderzoek naar de rol van kinderen en jongeren bij de verspreiding van het coronavirus. Dat onderzoek bleek pas de dag tevoren begonnen. Kan de Minister verklaren waarom dit onderzoek pas zo laat was gestart? Zou het voor het onderwijsproces niet beter zijn als hij niet alleen zou melden dat de sluiting van de scholen langer zal gaan duren, maar hij ook het onderwijzend personeel en de scholieren een datum zou noemen waarop de scholen – uiteraard onder voorbehoud van onvoorziene omstandigheden of bevindingen – weer zullen opengaan? Zou dat niet eraan kunnen meehelpen dat de betrokkenen weten waar zij naartoe kunnen werken? Waarom wel of waarom niet?

Nu het voor scholen door de fysieke afwezigheid van leerlingen niet vanzelf mogelijk is om examenkandidaten onderwijs te bieden dat hen in staat stelt zich goed voor te bereiden op de afronding van hun school-examens, vragen deze leden hoe de Minister scholen de komende tijd gaat ondersteunen bij het aanbod van bijles op afstand, ook voor leerlingen zonder digitale leermiddelen of die verkeren in een onveilige of onrustige thuissituatie, of leerlingen met een beperking? De Minister schrijft dat scholen tot begin juni de ruimte hebben om de schoolexamens af te ronden. Wat verwacht de Minister dat de scholen tussen 6 april en 1 juni daaraan kunnen doen?

Voornoemde leden hechten aan het civiele effect van diploma's die de scholen voor voortgezet onderwijs verstrekken. Een diploma moet immers garanderen dat gediplomeerden beschikken over de kennis, het inzicht en de vaardigheden die zij voor het vervolg nodig hebben. Dat is van groot belang voor de doorstroom naar het vervolgonderwijs. Tegelijkertijd beseffen zij dat gevolgen van de coronacrisis niet alle scholen en niet alle leerlingen in gelijke mate treffen. In hoeverre ziet de Minister mogelijkheden om maatwerk mogelijk te maken voor examenkandidaten die nu buiten hun schuld toch in de problemen dreigen te geraken?

De Minister gaat in samenwerking met alle belanghebbende partijen de praktische consequenties van de maatregel nog uitwerken. Bij een centraal examen zoals dit in andere examenjaren plaatsvindt, hebben de examenkandidaten nog de kans om alsnog via een herexamen te slagen, als zij in eerste instantie waren gezakt. Nu krijgt het schoolexamen een aanzienlijk belangrijker gewicht. Kan de Minister toelichten in hoeverre examenkandidaten nog zeker kunnen zijn van herkansingsregelingen? Kunnen deze mogelijkheden per school gaan verschillen of komen er uniforme afspraken hiervoor die gaan gelden voor examenkandidaten in

het gehele voortgezet onderwijs? Op welke wijzen kan de Minister hierbij de kanselijkheid waarborgen?

De aanmelddata voor mbo, hbo en wo worden verschoven om leerlingen en studenten meer ruimte te geven voor het kiezen van hun studie. In hoeverre wil en kan de Minister in dezen ook maatwerk bieden, mede in het licht van de loopbaanoriëntatie en -begeleiding op scholen die onder de huidige omstandigheden in individuele gevallen in het gedrang kan zijn gekomen?

Jongeren die een staatsexamen afleggen, bijvoorbeeld vanuit het voortgezet speciaal onderwijs, moeten nu half juni deelnemen aan de college-examens. Deze gaan vooralsnog door. Of zij slagen of zakken zal nu geheel afhangen van hun resultaten voor deze college-examens. Gaan deze college-examens zo worden vormgegeven dat de betrokken jongeren, behoudens de centrale examens, onder dezelfde condities een diploma kunnen behalen als wanneer de coronacrisis niet was uitgebroken, zowel wat betreft de financiële kant van de zaak, als de kennis, het inzicht en de vaardigheden die zij moeten tonen? Begrijpen deze leden het goed dat de leerlingen van het vso in het voorstel dat er nu ligt, een diploma moeten zien te behalen gebaseerd op één cijfer gebaseerd op één mondeling per vak? Ziet de Minister mogelijkheden om de examinering voor deze examenkandidaten meer passend te maken? Deze leden hebben ook zorgen of de opzet van de college-examens geen risico betekent dat betrokken examenkandidaten onbedoeld worden benadeeld. Deelt de Minister de zorg dat leerlingen in het vso die over het gehele examenjaar geen schoolexamens doen, maar bij het college-examen – anders dan bij de reguliere schoolexamens – een geheel vreemde docent voor hun neus krijgen met een geheel eigen vraagstelling minder goed presteren of zelfs uit angst dichtslaan? Is de Minister het met deze leden eens dat juist deze groep scholieren gebaat is bij duidelijkheid en herkenbaarheid? Hoe denkt de Minister over een uitzondering waarbij voor deze leerlingen de schoolcijfers over het gehele examenjaar gaan gelden als het eindcijfer?

Deze leden vragen verder wat het besluit van de Minister gaat betekenen voor de positie van vavo¹⁷-studenten, van wie de eindcijferlijst straks deels zal bestaan uit cijfers inclusief een centraal examen en deels uit cijfers van het schoolexamen voor de vakken die zij nog dit jaar moeten behalen om hun lijst compleet te maken? Kan de Minister dit verduidelijken?

De aan het woord zijnde leden hebben met belangstelling kennisgenomen van de brief inzake COVID-19 aanpak mbo en bijbehorend servicedocument. Zij hebben, net als voor het voortgezet onderwijs, zorgen over de wijze waarop toetsen op een veilige manier kunnen worden afgenomen, op een manier die controleerbaar is en de zorgen onder studenten, leraren en ouders voldoende wegneemt om te voorkomen dat ieder een eigen afweging maakt over deelname aan de toetsen. Is het, afgaande op de aangescherpte maatregelen van 23 maart, niet verstandiger tot in elk geval 6 april helemaal te stoppen met fysiek onderwijs door toetsen zoveel mogelijk digitaal af te nemen en indien dat geen optie is deze uit te stellen?

Deze leden zijn zeer onder de indruk van de wijze waarop ook het mbo de nieuwe situatie waarin thuisonderwijs centraal staat, handen en voeten weet te geven. Wel hechten zij eraan een vinger aan de pols te houden en er zorg voor te dragen dat we er ook echt in slagen iedereen mee te laten doen. Klopt het dat het servicedocument wordt geüpdatet? Zo ja wanneer? Zal hierin worden gesteld dat er per direct een time-out is afgekondigd in het mbo en de vavo voor wat betreft fysieke examens tot in elk geval 6 april? Zo ja, wat betekent dit vervolgens voor studenten die thuis niet kunnen leren en volgens het eerdere servicedocument daarvoor

¹⁷ Vavo: Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs

naar school konden komen? Deze leden ontvangen ook berichten van mbo-studenten die onverhoopt geen digitale hulpmiddelen zoals een laptop hebben. Zij zouden hiervoor een beroep moeten kunnen doen op bijvoorbeeld de school. Maar als dat niet mogelijk is, en je bent 18+, dan wordt het knap lastig. 18-Plussers hebben immers doorgaans geen toegang tot de gangbare onderwijsondersteunende (gemeente)fondsen om een beroep te doen op digitale hulpmiddelen. Herkent de Minister deze situaties? Welke mogelijkheden ziet de Minister om hen tegemoet te komen en er daarmee zorg voor te dragen dat ook zij volledig deel kunnen nemen aan het thuisonderwijs?

Tot slot hechten de leden eraan om waar mogelijk te voorkomen dat mbo-studenten onnodige studievertraging oplopen als gevolg van de huidige situatie. Dit dreigt met name voor studenten die in hun beroepspraktijkvormende fase zitten, een stage lopen. Het servicedocument schetst drie scenario's. In de eerste twee gevallen wordt de student geacht de stage op een later moment in te halen. Hoe essentieel is dit, nu we er meer en meer van uit kunnen gaan dat deze situatie nog even voortduurt? Zouden studenten die onverhoopt hun stage (hebben) moeten afbreken een vervangende opdracht kunnen worden aangeboden? Is de Minister bereid hierover in gesprek te gaan met de sector en hier generieke afspraken over te maken die duidelijkheid verschaffen aan alle mbo-studenten? Is er speciaal beleid voor studenten die wegens een beperking of chronische aandoening extra problemen ondervinden om mee te doen middels thuisonderwijs?

Inbreng van de leden van de ChristenUnie-fractie

De leden van de ChristenUnie-fractie willen hun waardering uitspreken voor al het werk dat in de afgelopen weken en dagen verzet is door alle betrokkenen uit het onderwijsveld en op het ministerie. Deze uitzonderlijke tijden brengen uitzonderlijke maatregelen met zich mee. Deze leden danken de Minister voor de snelheid en voortvarendheid waarmee de besluiten zijn genomen en waarmee duidelijkheid is gegeven aan schoolleiders, leraren, ouders en leerlingen.

Deze leden vragen hoe de Minister kijkt naar de verschillen tussen scholen ten aanzien van de omgang met schoolexamens. Elke school heeft hierin zijn eigen werkwijze en er zijn forse verschillen in de strengheid en striktheid ten aanzien van het schoolexamen. Dit blijkt bijvoorbeeld op scholen waar leerlingen gemiddeld veel hoger scoren op het schoolexamen dan op het centraal examen. Houdt de Minister rekening met verschillen tussen scholen op dit punt en op welke manier kunnen we zorgen dat we toch alle leerlingen zoveel mogelijk gelijk behandelen? Deze leden vragen wat het schrappen van het centraal examen betekent voor de toelating tot vervolgopleidingen die een numerus fixus hanteren en die naar de gemiddelde cijfers van leerlingen kijken.

Vornoemde leden vragen wat de gevolgen zijn voor leerlingen die vanwege ziekte (al dan niet door het coronavirus) het schoolexamen niet goed kunnen afronden. Scholen worden geacht om de schoolexamens te blijven afnemen, maar dit levert problemen op voor leerlingen die noodgedwongen thuis moeten blijven (vanwege ziekte of uit voorzorg op basis van de RIVM-adviezen).

Deze leden vragen of er aan scenario's wordt gewerkt voor het geval de pandemie langer duurt en het moeilijk wordt om het schoolexamen goed af te ronden. Er is nu extra tijd voor scholen om het schoolexamen af te ronden, maar als de scholen langer dicht blijven en het niet verantwoord is om schoolexamens fysiek af te nemen, kan dit ervoor zorgen dat de schoolexamens niet volledig afgerond kunnen worden. Hoe kijkt de Minister hiernaar en welke scenario's zijn er op dit punt, zo vragen deze leden.

Inbreng van de leden van de PvdD-fractie

De leden van de PvdD-fractie hebben kennisgenomen van de brieven en hebben daarover nog enkele vragen en opmerkingen. Deze leden willen allereerst hun grote waardering uitspreken voor alle mensen die momenteel hard werken aan oplossingen voor het onderwijs. De situatie is alle behalve gemakkelijk. Na het sluiten van de scholen, is het schrappen van de centrale examens voor het voortgezet onderwijs en het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs, met als doel om ruimte te creëren voor de schoolexamens, wederom een zeer uitzonderlijke maatregel. Dat geldt ook voor het schrappen van de eindtoets voor de leerlingen van groep acht. Deze leden erkennen dat bijzondere tijden vragen om bijzondere maatregelen, maar ook om flexibiliteit en mededogen.

Gezien de aangescherpte maatregelen omtrent samenscholing – zoals aangekondigd op de persconferentie van 23 maart – komt de vraag bovendien of het dan wel mogelijk is om op verantwoorde wijze schoolexamens te organiseren. Het roept vragen en zorgen op over de risico's inzake de volksgezondheid. Klopt het dat het in de praktijk nog steeds mogelijk is dat van leerlingen en leraren gevraagd wordt om in groepen samen te komen op school om schoolexamens af te nemen? In welk opzicht zijn de risico's bij deze situatie anders dan de risico's bij het organiseren van bijvoorbeeld een feest of sportwedstrijd? Wat was het advies van het RIVM hierover? Kan de Minister toelichten welke veiligheids garanties er kunnen worden afgegeven bij de schoolexamens? Zijn er bepaalde instructies of adviezen beschikbaar voor scholen zodat ze bij het organiseren van schoolexamens de veiligheid maximaal kunnen organiseren? In hoeverre wordt het mogelijk gemaakt dat succesvolle voorbeelden op dit punt worden uitgewisseld tussen scholen?

Dezelfde vragen en zorgen spelen ook omtrent de toetsen en examens in het mbo. Wat is hier de actuele stand van zaken? Heeft de Minister signalen dat het lukt om alternatieven te verzinnen voor fysieke samenkomsten? Wat is de stand van zaken omtrent de stages, waarvan de Minister eerder schreef dat die waar mogelijk doorgang zouden vinden? Is er zicht op situaties waarbij studenten in de knel komen? Hoe worden die knelpunten opgelost?

Met betrekking tot de staatsexamens, onder andere relevant voor leerlingen uit het vso schrijft de Minister dat de college-examens vooralsnog wel door zullen gaan. Waarom is daar voor gekozen? En wanneer zal daar uiterlijk over besloten worden? Welke extra regelruimte kan de Minister creëren voor het vso?

De Minister schreef dat – op Sint Eustatius na – ook de scholen in het Caribisch deel van het Koninkrijk gesloten zijn. Wat zijn op die scholen de ervaringen met de nieuwe situatie? Kan de Minister al meer vertellen over het aangekondigde overleg met de scholen in het Caribisch deel van het Koninkrijk?

De schoolexamens en andere toetsvormen die momenteel toch worden afgenomen vinden plaats onder zeer onrustige omstandigheden. Erkent de Minister dat dit mogelijk zijn weerslag kan hebben op de resultaten? Wat kan de Minister in deze context al vertellen over de aangekondigde zak-slaagregeling? Deelt de Minister de mening dat de zak-slaagregeling, gezien de omstandigheden, de nodige coulance zou moeten bevatten? Zo nee, waarom niet?

Voor de leerlingen in het laatste jaar van de basisschool speelt met het schrappen van de eindtoets eveneens een complexe situatie. Deze leden staan overigens zeer kritisch tegenover de toetscultuur in het algemeen. Kan de Minister toelichten of er rekening wordt gehouden met leerlingen die mogelijk te maken hebben met onder advisering?

Het organiseren van toetsen en examens kan niet los worden gezien van de algemene uitdaging om voor alle leerlingen thuisonderwijs mogelijk te maken. In alle geledingen van het onderwijs wordt daar momenteel hard aan gewerkt. Kan de Minister al meer vertellen over de ervaringen met het thuisonderwijs tot nu toe, zowel vanuit het perspectief van leraren, leerlingen en ouders? Kan de Minister op dit punt ook specifiek in gaan op de actuele ervaringen in het speciaal onderwijs, speciaal basisonderwijs en voortgezet speciaal onderwijs? Welke vormen van extra ondersteuning kan de Minister hen geven?

In hoeverre wordt het mogelijk gemaakt dat succesvolle voorbeelden van thuisonderwijs worden uitgewisseld tussen scholen? Zijn er groepen leerlingen bij wie dat momenteel minder goed verloopt, bijvoorbeeld omdat het erg druk is thuis of omdat er sprake is van te weinig begeleidingsmogelijkheden? Des te langer de scholen gesloten blijven, des te belangrijker het wordt om deze specifieke groepen extra te ondersteunen. Wordt er geïnventariseerd wat te doen met eventuele leerachterstanden voor specifieke leerlingen waarbij het om welke reden dan ook niet gelukt is om het thuisonderwijs in voldoende mate te organiseren? Welke afspraken gaat de Minister maken met middelbare scholen over de begeleiding van de brugklassers van volgend jaar? Welke afspraken gaat de Minister maken met de vervolgopleidingen in het mbo, hbo en wo over de begeleiding van de eerstejaars studenten van volgend jaar, zo vragen deze leden.

Inbreng van de leden van de 50PLUS-fractie

De leden van de 50PLUS-fractie hebben enkele vragen inzake de maatregelen met betrekking tot de examens vo, mbo en eindtoets bao. De coronacrisis heeft een grote impact op het onderwijs. Scholen en leerkrachten worden steeds creatiever in het geven van afstandsonderwijs. Deze ledenvragen of er gegevens bekend zijn over het afstandsonderwijs? Zijn alle scholen hier op dit moment mee bezig?

In het servicedocument mbo-aanpak coronavirus COVID-19 staat aangegeven dat sommige studenten vertraging zullen oplopen. Dit zijn mbo-studenten die een BOL-stage volgen en door sluiting van het leerbedrijf de leerdoelen en praktijkopdrachten niet meer kunnen afronden. Hoeveel studenten hebben te maken met deze situatie? Wat voor problemen levert dit op bij deze studenten? Worden deze studenten gecompenseerd? Tevens wordt aangegeven dat scholen een beroep kunnen doen op SBB voor studenten die niet meer bij hun leerbedrijf terecht kunnen voor hun stage, er kan dan gezocht worden naar alternatieven. Wat voor alternatieven zijn er mogelijk?

In de ochtend van 24 maart is bekend gemaakt dat het centraal examen dit jaar komt te vervallen, zodat de scholen langer de tijd hebben om de schoolexamens af te ronden. Centraal examens zijn in het leven geroepen zodat elke leerling gelijke kansen heeft. Hoe worden de gelijke kansen met deze maatregelen gewaarborgd? Krijgen leerlingen genoeg kansen om hun cijfers op te halen? Verder vragen deze leden hoe fraude voorkomen gaat worden en hoe de kwaliteit van het diploma gewaarborgd gaat worden?

Tot slot geeft de Minister aan dat de richtlijnen van kracht blijven tot de uitslag van het onderzoek in Noord-Brabant bekend is. Tijdens de technische briefing van 25 maart werd aangegeven dat dit onderzoek enige vertraging heeft opgelopen. Heeft dit invloed op de uitslagdatum die nu rond 6 april is vastgesteld, zo vragen deze leden.

Inbreng van de leden van de SGP-fractie

De leden van de SGP-fractie hebben met belangstelling en waardering kennisgenomen van de besluiten inzake de toetsen en examens. Zij beperken zich tot enkele vragen.

Deze leden vragen of het klopt dat er in tegenstelling tot het besluit over de eindexamens geen mogelijkheid van bezwaar, beroep en geschil zal zijn ten aanzien van het schooladvies.

Deze leden vragen of alle eindexamenleerlingen alle schoolexamens moeten afronden, ook als op basis van de resultaten reeds duidelijk is dat de leerling het eindexamen zal halen. Hoe zetten scholen hun capaciteit optimaal in?

Deze leden vragen hoe de mededeling dat er een uniforme zak-slaagregeling komt te verenigen is met de boodschap dat scholen op basis van het schoolexamen zelf kunnen bepalen of leerlingen geslaagd zijn. Waarom wordt niet in lijn met de beslissing inzake de eindtoets gekozen voor een doorslaggevend schooladvies op basis van de schoolexamens? Deze leden vragen in hoeverre de kernvakkenregeling vertaling krijgt in de regeling voor het bepalen van resultaten op basis van het schoolexamen. Eveneens vragen zij wanneer scholen duidelijkheid krijgen over de zak-slaagregeling.

Voornoemde leden hebben begrepen dat scholen nu de mogelijkheid wordt geboden om extra devices aan te vragen om de knelpunten ten aanzien van het onderwijs op afstand op te lossen voor gezinnen. Bij de aanvraag zou als criterium gelden of de school dat zelf niet kan financieren. Dat komt de leden als een ongeschikt en oneigenlijk criterium voor, aangezien van vrijwel iedere school verwacht mag worden dat zij deze investering kunnen doen. Deelt de Minister de mening van scholen dat deze investering niet ten koste mag gaan van andere onderwijsactiviteiten en dat voor alle scholen ruimhartige ondersteuning nodig is, zo vragen deze leden.

II Reactie van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de Minister voor Basis- en Voortgezet Onderwijs en Media